

สรุป อภิปราย และข้อเสนอแนะ

ตั้งแต่มีแนวความคิดที่จะปรับปรุงหนังสือแบบเรียนที่มีมาแต่เดิม ให้สอดคล้องกับสภาพสังคมยุคหลังนี้ เพื่อคัดกรองสิ่งที่ไม่สารถออกปเสียบ้าง เพื่อให้ง่ายแก่ความเข้าใจ และประหยัดเวลาไว้ และเพื่อเรียนรู้สาขาวิชาอื่น ๆ หนังสือแบบเรียนภาษาไทยเบื้องต้น ได้พัฒนารูปแบบและการใช้อยู่เนื่อง ๆ บางครั้งก็ผลิตขึ้นใหม่ บางครั้งก็นำของเก่ามาปรับปรุงใหม่และมีบางครั้งที่ไปลอกเลียนแนวความคิดจากต่างประเทศมาจัดทำแบบเรียนก็มี แบบเรียนของแต่ละยุคจะโน้มเอียงไปตามความต้องการของผู้ที่มีบทบาทในการจัดการศึกษาชาติ แต่ในระยะหลังหันมาอาศัยงานวิจัยเป็นเกณฑ์ในการกำหนดแนวทางในการจัดทำแบบเรียน วิวัฒนาการแบบเรียนภาษาไทยคงจะไม่หยุดเพียงนี้ เพราะยังไม่ถึงจุดสมบูรณ์ เช่น ด้านเทคนิคการจัดพิมพ์จะโน้มไปในทางไหนก็ลำบาก ปัญหาอยู่ที่ต้นทุนการผลิตถ้าต้องการคุณภาพก็ต้องลงทุนสูงมาก ความเคียดแค้นก็จะตกอยู่กับผู้ปกครองนักเรียน การประถมศึกษาที่เป็นการจัดการศึกษาภาคบังคับ จะทำแบบเรียนที่มีคุณภาพดี ๆ คงจะจำหน่ายยาก และรัฐคงจะไม่กล้าลงทุนให้มากโดยไม่จำเป็น ในด้านเนื้อหานั้นได้พยายามจัดทำตามผลการวิจัยและแนวคิดของบุคคลหลาย ๆ ฝ่าย กาลเวลาย่อมทำให้แบบเรียนมีเนื้อหาไม่ทันต่อเหตุการณ์เสมอไป

ความมุ่งหมายของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาลักษณะของแบบเรียนในด้านการแต่ง การเรียบเรียง การใช้คำ ส่วนประกอบ รูปเล่มและการจัดพิมพ์ของแบบเรียนภาษาไทยเบื้องต้น ตั้งแต่พุทธศักราช 2431 ถึง 2525

๕. เพื่อศึกษาการใช้แบบเรียนภาษาไทยเบื้องต้น ตั้งแต่พุทธศักราช 2431 ถึง 2525

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นไปตามระเบียบวิธีวิจัยเชิงประวัติศาสตร์ คือ ศึกษารวบรวม ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับแบบเรียนภาษาไทยเบื้องต้น โดยมีขั้นตอนในการวิจัยดังนี้

1. ค้นลักษณะของแบบเรียน

- 1.1. ศึกษาข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Sources) จากแบบเรียนภาษาไทยเบื้องต้นที่ใช้มาตั้งแต่พุทธศักราช 2431 คือ แบบเรียนเร็วของสมเด็จพระยาคำรงราชานุภาพ เป็นต้นมาจนถึงหนังสือภาษาไทยชั้นประถมปีที่ 1 และประถมปีที่ 2 หลักสูตร พุทธศักราช 2521 ทั้งนี้ศึกษาเฉพาะแบบเรียนที่กระทรวงธรรมการหรือกระทรวงศึกษาธิการประกาศใช้ หรืออนุญาตใช้เป็นแบบเรียนในโรงเรียนประถมศึกษา
- 1.2. ศึกษาข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Sources) จากหนังสือ เอกสารค้นเรื่อง วารสาร สิ่งตีพิมพ์ต่าง ๆ และงานวิจัยทั้ง ภาษาไทยและภาษาต่างประเทศ ที่เกี่ยวข้องกับแบบเรียนภาษาไทยเบื้องต้น

2. ค้นการใช้แบบเรียน

- 2.1. การศึกษาข้อมูลการใช้แบบเรียนภาษาไทยเบื้องต้นตั้งแต่พุทธศักราช 2431 ถึง 2474 โดยศึกษาตนเองเดียวกับข้อ 1.1 และ 1.2
- 2.2. การศึกษาการใช้แบบเรียนภาษาไทยเบื้องต้นตั้งแต่พุทธศักราช 2475 ถึง 2525 จากหนังสือ เอกสารค้นเรื่อง สิ่งตีพิมพ์ต่าง ๆ

งานวิจัย ตำราและสารสัมพันธ์ความกึกเห็นจากบุคคล
หลาย ๆ ฝ่าย

3. การรวบรวมข้อมูล ประมวลข้อมูลที่ไ้จากการศึกษาค้นคว้าทั้งหลักฐานปฐมภูมิและทุติยภูมิและคำสัมภาษณ์เรียบเรียงเป็นวิทยานิพนธ์

ผลที่ไ้จากการวิจัย

ผลการค้นคว้าและวิจัยจะไ้เนื้อหาสาระที่สำคัญอยู่ 3 ประการ คือวิวัฒนาการของแบบเรียนภาษาไทยเบื้องต้น ลักษณะของแบบเรียนภาษาไทยเบื้องต้นและการใช้แบบเรียนภาษาไทยเบื้องต้น ทั้งมีรายละเอียดดังนี้

ก. วิวัฒนาการแบบเรียนภาษาไทยเบื้องต้น

หนังสือแบบเรียนภาษาไทยเบื้องต้นในช่วงปี พ.ศ. 2431 ถึง 2525 โดยสรุปแต่ละระยะเวลาจะมีดังนี้

1. ระยะเวลาปี พ.ศ. 2431 - 2464

1.1 แบบเรียนหลัก หรือแบบเรียนบังคับ

แบบเรียนเร็ว ของสมเด็จพระมหาจักรพรรดิ
ฐานภาพ

1.2 แบบเรียนรอง หรือแบบเรียนเลือก

1.2.1 แบบเรียนหนังสือมูลสารศึกษา ของจมีนศรีสรวิักษ์

1.2.2 แบบเรียนเร็วย่อ ของ ว.ย. จอห์นสัน

1.3 แบบสอนอ่าน หรือแบบอ่านประกอบ

1.2.1 แบบสอนอ่านเรื่อง นกกระจอก ของโบราณ

2. ระยะเวลาปี พ.ศ. 2465 - 2479

2.1 แบบเรียนหลัก หรือแบบเรียนบังคับ

แบบเรียนเร็ว ของสมเด็จพระมหาจักรพรรดิ

นภาพ

- 2.2 แบบเรียนรอง หรือแบบเรียนเลือก
- 2.2.1 แบบสอนอ่านชั้นแรก ของพระนิพนธ์นิคิสาสน์
(เขย สิงหนัน)
- 2.2.2 แบบแรกเรียน ของนายบุญ อ่องละออ
- 2.2.3 แบบหัดอ่าน ก ข ก กา ของพระยาคงวิชาเสริม
- 2.2.4 แบบสอนหนังสือสำหรับชั้นประถมศึกษา ของพระ
วิภาชนวิทยาสิทธิ์ (สังข์ พุกกะเวส)
- 2.2.5 แบบเรียนง่าย ก ข ก กา ของหลวงสันต์วิท-
ยาศาสตร์
- 2.2.6 แบบเรียนไว ของนายย้วน ทัศนitech
- 2.2.7 ครูณศึกษา ของ ฟ. ฮันเงร์ (โรงเรียนอัสสัมชัญ)
- 2.3 แบบสอนอ่าน หรือแบบอ่านประกอบ
- 2.3.1 แบบสอนอ่าน (เรื่องนกกระจอก) ของโบราณ
- 2.3.2 นิทานอัสป ของพระยาเมฆาธิปัตย์
- 2.3.3 คอกสร้อยสุภาณิศ ของกรมพระยาคำรงรำชา
นภาพ

3. ระยะเวลา พ.ศ. 2480 - 2493

- 3.1 แบบเรียนหลัก หรือแบบเรียนบังคับ
แบบเรียนเร็วใหม่ ของหลวงครูณกิจวิฑูร และ
นายฉันท์ ชาววิไล
- 3.2 แบบเรียนรอง หรือแบบเรียนเลือก
- 3.2.1 แบบเรียนใหม่ ของเจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี

3.2.2 แบบหัดอ่านเบื้องต้น ของพระเสริมวิชาพูล

3.2.3 แบบสอนอ่านมาตรฐาน ของนายยง อิงคเวทย์

3.3 แบบสอนอ่าน หรือแบบอ่านประกอบ

3.3.1 นกกางเขน ของนายถึ กীরติวิทโยสาร

3.3.2 นิทานอีสป ของพระยาเมธาธิบดี

3.3.3 คอกสร้อยสุภาภิต ของกรมค่างรวงราชานุภาพ

4. ระยะเวลา พ.ศ. 2494 - 2497

4.1 แบบเรียนหลัก หรือแบบเรียนบังคับ

แบบเรียนเร็วใหม่ ของหลวงครูณกิจวิฑูร และ
นายฉันท ชำวีไล

4.2 แบบเรียนรอง หรือแบบเรียนเลือก

4.2.1 แบบสอนอ่านภาษาไทย ของพระวิภาชน์วิทยาลัย
(สังข์ ทุกะเวธ)

4.2.2 แบบสอนอ่านสำหรับเด็กเริ่มเรียนชุดสุคาคาวิ ของ
นายอภัย จันทวิมล

4.2.3 แบบสอนอ่านมาตรฐาน ของนายยง อิงคเวทย์

4.3 แบบสอนอ่าน หรือแบบอ่านประกอบ

4.3.1 นกกางเขน ของนายถึ กীরติวิทโยสาร

4.3.2 นิทานอีสป ของพระยาเมธาธิบดี

4.3.3 คอกสร้อยสุภาภิต ของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ
กรมค่างรวงราชานุภาพ

5. ระยะเวลา พ.ศ. 2498 - 2502

5.1 แบบเรียนหลัก หรือแบบเรียนบังคับ

5.1.1 แบบเรียนชุดมันโคกก้าวหน้า ของนายถึ กิรติวิทโยลาร

5.1.2 แบบสอนอ่านภาษาไทยเบื้องต้น ของพระวิภาชน์วิทยาลัย (สังข์ พุกกะเวส)

5.1.3 แบบเรียนเร็วใหม่ (เฉพาะเล่ม 1 ตอนกลาง) ของหลวงครูณกิจวิฑูร

5.2 แบบเรียนรอง หรือแบบเรียนเลือก

5.2.1 แบบเรียนชุดมันโคกก้าวหน้า ของนายถึ กิรติวิทโยลาร

5.2.2 แบบเรียนสำหรับเด็กเริ่มเรียนชุดลูกคาควี ของนายอภัย จันทวิมล

5.2.3 แบบสอนอ่านมาตรฐาน เล่ม 1 ของนายยง อิงคเวทย์

5.3 แบบสอนอ่าน หรือแบบอ่านประกอบ

5.3.1 นกกางเขน ของนายถึ กิรติวิทโยลาร

5.3.2 นิทานอีสป ของพระยาเมธาธิบดี

5.3.3 คอกสร้อยสุภาภิต ของสมเด็จพระเจ้าพระยากรมคำ-รงราชานุภาพ

6. ระยะเวลา พ.ศ. 2503 - 2520

6.1 แบบเรียนหลัก หรือแบบเรียนบังคับ

6.1.1 แบบสอนอ่านภาษาไทยเบื้องต้น ของพระวิภาชน์วิทยาลัย (สังข์ พุกกะเวส)

6.1.2. แบบเรียนเร็วใหม่ เล่ม ตอนกลาง ของ หลวงครูฤทธิจิวิฑูร

6.2. แบบเรียนรอง หรือแบบเรียนเลือก

6.2.1. แบบเรียนชุดบันไดก้าวหน้า ของนายถึ กิรติวิทโยลาร

6.2.2. แบบเรียนสำหรับเด็กเริ่มเรียนชุดสุตาคาวิ ของ นายอภัย จันทวิมล

6.2.3. แบบเรียนภาษาไทย ป. 1 ของนายสมาน แสงมลิ

6.2.4. แบบสอนภาษาไทย ป. 1 (เราช่วยกันเราขยันเรียน) ของนายก่อ สวัสดิพิพานิช

6.2.5. แบบสอนอ่านมาตรฐาน เล่ม 1 ของนายยง อิงคเวทย์

6.3. แบบสอนอ่าน หรือแบบอ่านประกอบ

6.3.1. นกกางเขน ของนายถึ กิรติวิทโยลาร

6.3.2. นิตานอัสป! ของพระยาเมธาธิบดี

6.3.3. คอกสร้อยสุภาสิต ของสมเด็จพระยาจักรงราชานุภาพ

6.3.4. นิตานรอยบรหัต ของหลวงสำเร็จจรรณกิจ

7. ระยะเวลา พ.ศ. 2521 - 2525

7.1. แบบเรียนหลัก หรือแบบเรียนบังคับ

7.1.1. หนังสือเรียนภาษาไทย ของกรมวิชาการ

7.2. แบบเรียนรองหรือแบบเรียนเลือก

7.2.1 แบบหัตถ์อักษรไทย ของกรมวิชาการ

7.2.2 แบบฝึกภาษาไทย ของกรมวิชาการ

7.3. แบบสอนอ่าน หรือแบบอ่านประกอบ

7.3.1 ย่าของมานี่ ของกรมวิชาการ

7.3.2 เจ้าโต ของกรมวิชาการ

7.3.3 เที้ยวลาคันค้ำและวันปีใหม่ ของกรมวิชาการ

7.3.4 หนังสือฝึกหัดอ่านภาษาไทย เล่ม 1 ชุด สระ
พยัญชนะ เล่ม 2 ชุด สัตว์ต่าง ๆ เล่ม 3 ชุด
ผลไม้ ของกรมวิชาการ

7.3.5 นกกางเขน ของนายกี กิริวิวิทโยธาร

ฯลฯ

หมายเหตุ แบบหัตถ์อักษรไทยและแบบฝึกหัดภาษาไทยเป็นหนังสือที่บังคับใช้ควบคู่กับหนังสือ
เรียนภาษาไทย ส่วนเรื่อง นกกางเขนได้ประกาศให้ใช้อีกครั้ง เมื่อปี พ.ศ. 2525

ข. ลักษณะของแบบเรียนภาษาไทยเบื้องต้น

ลักษณะเฉพาะของหนังสือแบบเรียนภาษาไทยเบื้องต้นในช่วงปี
พ.ศ. 2431 ถึง 2525 โดยสรุปจะมีลักษณะดังนี้

1. ระยะเวลา พ.ศ. 2431 - 2464

1.1 รูปเล่มและส่วนประกอบ

1.1.1 แบบเรียนในชุดนี้พิมพ์แบบหน้ายก กระดาษปรู๊ฟ
แต่ค่อนข้างคืด ไม่นิยมภาพประกอบ ไม่มีส่วนประ
กอบมาก สารบัญและบัญชีคำไม่มี ปกหาค้ำยกระ
ดาษแข็ง หรือมี ทั่วอักษรขนาดกลาง 18 พอยท์

1.2 เนื้อหาของแบบเรียน

- 1.2.1 สอนแจกลูก แจกคำ แต่ไม่ได้ให้เรียนหมทเลือก
เรียนเฉพาะที่จำเป็นเท่านั้นและเลือกคำที่มีความ
หมายทั้งนั้น ผู้แต่งให้อ่านเป็นการฝึกอ่านคำให้
ได้ เน้นการอ่านออกเขียนได้รวดเร็วเป็นหลัก
เน้นการใช้เครื่องหมายวรรคตอน พยัญชนะ สระ
มีให้ใช้ทุกตัว ทั้ง ข ค

1.3 การบริการของรัฐ

- 1.3.1 รัฐบาลไม่ได้พิมพ์แจก แต่ให้ผู้ปกครองซื้อให้เด็ก
เรียนเอง

2. ระยะเวลา พ.ศ. 2465 - 2479

2.1. รูปเล่มและส่วนประกอบ

- 2.1.1 การพิมพ์ยังนิยมพิมพ์แบบหน้ายก แยกเล่ม ปรับ
ปรุงใหม่ขึ้นขนาดกะทัดรัด ตัวอักษรเริ่มมีขนาดโตขึ้น
ภาพประกอบมีบ้างประปราย กระดาษเป็นกระดาษ
ปรูฟ

2.2. เนื้อหาของแบบเรียน

- 2.2.1 ยังสอนแบบแจกลูก แจกคำ เลือกแต่คำที่ได้ใช้
บ่อย ๆ เครื่องหมายวรรคตอนเริ่มลดลงไม่เข้ม
งวดมากนัก ปรศันย์และอักษรเล็กใช้ ข ค
เริ่มหายไป

2.3 การบริการของรัฐ

- 2.3.1 เอกชนเข้ามามีบทบาทในการจัดทำแบบเรียนกระทรวงศึกษาธิการ ทำหน้าที่ตรวจและอนุญาตให้ใช้ ผู้ปกครองทุกคนยังต้องการแบบเรียนให้เด็กของตนอยู่

3. ระยะเวลา พ.ศ. 2480 - 2493

3.1 รูปเล่มและส่วนประกอบ

- 3.1.1 พิมพ์ด้วยกระดาษปรู๊ฟค่อนข้างเลว (เป็นระยะที่ขาดแคลนกระดาษ) เข้าด้วยการเย็บสันปก ภาพประกอบมีมากขึ้น มีทั้งภาพแบบลายเส้นขาวดำ และสอกลสี ๒ สี หลังสงครามกระดาษมีลักษณะที่ขึ้นเป็นกระดาษอ่อน ขนาดตัวอักษรค่อนข้างโต ส่วนประกอบต่าง ๆ ยังไม่มากนัก

3.2 เนื้อหาของแบบเรียน

- 3.2.1 เนื้อหาของหนังสือเริ่มต้นฉนวนบางเล่มยังสอนแบบแจกลูก แจกคำ บางเล่มก็สอนเป็นคำ เป็นประโยคเลข ตัว ข ค ฎ ฏา เลิกใช้โดยเด็ดขาดใช้อักษรย่อ เครื่องหมายวรรคตอนเริ่มหายไป สระ * เริ่มใช้ อ เคียง

3.3 การบริการของรัฐ

- 3.3.1 รัฐบาลแจกแบบเรียนให้นักเรียนในโรงเรียนประชาบาลและเทศบาลยังอนุญาตให้เอกชนมีส่วนใน

การจัดทำแบบเรียนอยู่

4. ระยะเวลา พ.ศ. 2494 - 2497

4.1 รูปเล่มและส่วนประกอบ

- 4.1.1 นิยมทำหนังสือในรูปเล่มค่อนข้างบาง เล่มที่หนา ๆ ก็มีการแบ่งเป็นเล่มย่อย เริ่มใช้กระดาษปอนด์ มีภาพประกอบและเป็นภาพสีหลายสีขึ้น ตัวอักษร มีขนาดโต ส่วนประกอบอื่น ๆ เช่น บัญชีค่าและสารบัญยังไม่มี

4.2 เนื้อหาของแบบเรียน

- 4.2.1 นิยมการสอนเป็นคำเป็นประโยคมากขึ้น เริ่มใช้คำควบกล้ำ โดยเฉพาะ ร ควบกล้ำ เช่น เติม เคยเขียน กะคาช ก็เปลี่ยนเป็น กระคาช กะคาน เปลี่ยนเป็น กระคาน นิยมใช้เครื่องหมายอัฒภาคในประโยคคำพูด

4.3 การบริการของรัฐ

- 4.3.1 มีโครงการต่าง ๆ เข้ามาช่วยผลิตแบบเรียนให้โรงเรียนประชาบาลและโรงเรียนเทศบาล เช่น โครงการพัฒนาการศึกษาของฉะเชิงเทรา โครงการ F. O. A.

5. ระยะเวลา พ.ศ. 2497 - 2499

5.1 รูปเล่มและส่วนประกอบ

5.1.1 เทคนิคการผลิตแบบเรียนในยุคนี้ เป็นยุคที่คิดที่สุด การพิมพ์แบบเรียนนิยมพิมพ์แบบ Oblong ภาพประกอบเป็นภาพ 4 สี อักษรมีขนาดโต กระดาษส่วนมากเป็นกระดาษปอนด์ มีการพิมพ์จากประเทศญี่ปุ่นด้วย ส่วนประกอบอื่น ๆ ยังไม่มี เช่น เกม

5.2 เนื้อหาของแบบเรียน

5.2.1 การสอนภาษานั้นนิยมการสอนแบบเป็นคำ เป็นประโยค นิยมนำภาษาพูดมาใช้ในประโยคเสนอเนื้อหาในรูปตัวละคร เรื่องที่อ่านเป็นเรื่องที่ใกล้ตัวผู้เรียนมาก ไม่มีหลักภาษาปนในแบบเรียนเอง ครูต้องขนขวาย ค้นคว้ามาสอนให้

5.3 การบริการของรัฐ

5.3.1 กรมวิชาการนำเงินสะสมจากลิขสิทธิ์แบบเรียนมาผลิตแบบเรียนแจกแก่โรงเรียนประถมศึกษา และเทศบาล เลิกให้เอกชนทำแบบเรียน

6. ระยะเวลา พ.ศ. 2500 - 2520

6.1 รูปเล่มและส่วนประกอบ

ในระยะคตินิยมใช้กระดาษปอนด์พิมพ์ระยะหลังหันมาพิมพ์ด้วยกระดาษปรู๊ฟ ตัวอักษรมีขนาดโตขึ้นพอแก่สายตาเด็ก ปรับปรุงรูปเล่มให้มีขนาดเท่า ๆ กัน ภาพประกอบมีมากขึ้น มีบัญชีคำท้ายเล่ม

6.2 เนื้อหาของแบบเรียน

หันมาใช้วิธีสอนแบบแจกลูกแจกคำ แยกแบ่งเป็นคอนสั้น ๆ คอนละ 4 - 5 คำ ซ้ำไปซ้ำมา มีแบบฝึกในเล่มน้อย หรือเกือบไม่มีเลย คำที่ไขปรับปรุงให้เป็นภาษาปัจจุบัน

6.3 การบริการของรัฐ

ในระยะนี้มีโครงการร่วมระหว่างรัฐบาลไทยกับรัฐบาลสหรัฐอเมริกาพิมพ์แบบเรียนแจกแก่นักเรียนโรงเรียนประชาบาลและเทศบาล ต่อหลังกรมการปกครองได้ให้โรงพิมพ์ส่วนท้องถิ่นแจกแก่โรงเรียนสังกัดเทศบาลและองค์การบริหารส่วนจังหวัด

7. ระยะเวลา พ.ศ. 2521 - 2525

7.1 รูปเล่มและส่วนประกอบ

การเย็บเล่มมีทั้งเย็บสันปกและเข้าหน้ายก ความหนาและความหนาของหนังสือ กระดาษเป็นกระดาษปรู๊ฟทั้งหมด ตัวอักษรมีขนาด 24 พอยท์ ภาพประกอบเป็นภาพสี 4 สี ส่วนประกอบคือ บัญชีคำถูกตัดไป

7.2 เนื้อหาของแบบเรียน

การสอนภาษาเป็นการสอนผสมแบบแจกลูกและอ่านเป็นคำ เป็นประโยค โดยให้อ่านคำก่อนแล้วจึงฝึกความหนักภาษาการอ่านออก เป็นเรื่องและตัวละครชุดเดียวกันไปทั้ง 6 ชั้นเรียน เนื้อหาคือเรื่องกัน แทรกเนื้อหาทางวรรณกรรม คำที่นำมาให้เรียนเป็นคำที่ได้มาจากการวิจัย

7.3 การบริการของรัฐ

คุรุสภาจัดพิมพ์ รัฐบาลจะอุดหนุนในการแจกแก่โรงเรียนของรัฐทุกแห่ง ปีแรกแจกให้ร้อยละ 100 / ปี ไปค่อย ๆ ลดลงเรื่อย จนเหลือประมาณ ร้อยละ 10

ค. ลักษณะการใช้แบบเรียนภาษาไทยเบื้องต้นแต่ละยุค

การใช้แบบเรียนภาษาไทยเบื้องต้นในช่วงปี พ.ศ. 2431 ถึง 2525 แต่ละระยะเวลาจะมีลักษณะการใช้ดังนี้

1. ระยะเวลาปี พ.ศ. 2431 - 2464

1.1 แนวการสอน

แบ่งสอนเป็นบท เป็นตอน ในแต่ละบทแต่ละตอนยังแยกปลีกย่อยอีก แนวการแบ่งบทจะเป็นลักษณะเดียวกันตลอดเล่ม

1.2 สิ่งอำนวยความสะดวกแก่ครูผู้สอน

มีหลักสูตร 2438 เท่านั้น คู่มือครู ประมวลการสอน และอื่น ๆ ไม่มีคำอธิบาย หรือคำแนะนำในการสอนย่อ ๆ เท่านั้น

1.3 สรุปรูป หรือผลวิจัย

แบบเรียนรุ่นนี้อาจจะเหมาะสมกับเด็กในสมัยนั้น เพราะเรียนหนังสือเมื่อมีอายุมาก ถ้านำมาใช้ในยุคหลัง ๆ คงจะไม่ได้ผล

2. ระยะเวลาปี พ.ศ. 2465 - 2479

2.1 แนวการสอน

แบ่งเนื้อหาเป็นส่วนย่อยมากสั้นลงกว่าเดิม แยกเนื้อหาพอเหมาะกับภาคเรียน

- 2.2 สิ่งอำนวยความสะดวกแก่ครูผู้สอน
มีหลักสูตร มีประมวลศึกษา คู่มือเริ่มมีบ้างแต่เป็นการ อธิบายสั้น ๆ ยังไม่เป็นที่นิยมกันแพร่หลาย
- 2.3 สรุป หรือผลวิจัย
มีแบบเรียนให้เลือกมาก ราคาไม่แพงเกินไป ผู้เรียนผู้สอนสามารถเลือกได้ความต้องการ

3. ระยะเวลา พ.ศ. 2480 - 2493

- 3.1 แนวการสอน
แบ่งเนื้อหาในการสอนค่อนข้างยาว ให้นักเรียนดูมาก ให้อธิบายสอนค่อนข้างจะโบราณ
- 3.2 สิ่งอำนวยความสะดวกแก่ครูผู้สอน
มีหลักสูตร มีประมวลการสอน ประมวลศึกษา คู่มือการสอน คือ คู่มือสอนอ่านมาตรฐาน เป็นคู่มือครูเล่มแรก
- 3.3 สรุป หรือผลวิจัย
มีโครงการทดลองสอนที่โรงเรียนบ้านสมเด็จฯ เด็กในโครงการอ่านออกเขียนได้ พอสมควรมีการทำค่าพื้นฐานทั่วประเทศ แบบเรียนชุดนี้เหมาะแก่เด็กในเมืองมากกว่า เด็กในชนบทใช้คงจะไม่ได้ผลดีเท่าที่ควร

4. ระยะเวลา พ.ศ. 2494 - 2497

- 4.1 แนวการสอน
มีหนังสือให้เลือกหลายชุด เริ่มให้สอนแบบเบสิค หรือแบบสอนอ่านมาตรฐาน เนื้อหาของหนังสือนิยมแบ่งเป็นบท เป็น

ตอนที่กะทัดรัด

4.2 สิ่งที่ย่านวยความสะดวกของครู
มีหลักสูตร มีประมวลการสอนของแต่ละภาคการศึกษา มีวารสารเสริมการสอนของครู เช่น มีตรศร วิทยาสาร มีการอบรมครูผู้สอน

4.3 สรุปล หรือผลวิจัย
องค์การต่างประเทศ เข้ามามีบทบาทช่วยการผลิตแบบเรียน
แนวการผลิตแบบเรียนหันไป เลียนแบบต่างประเทศ แบบ
เรียนส่วนมากยังไม่มิตักขณที่สอดคล้องกับความเป็นอยู่ของ
นักเรียนในชนบท

5. ระยะเวลา พ.ศ. 2497 - 2499

5.1 แนวการสอน
ไม่แบ่งบทให้เรียนใช้วิธีสอนเป็นหน้า ๆ ไป คล้ายการ
อ่านเรื่องราว สอนเป็นคำ เป็นประโยคไปทีละเล่ม ไม่
มีการสอนหลักภาษาเลย

5.2 สิ่งอำนวยความสะดวกของครู
มีหลักสูตร มีคู่มือครู (พจนานุกรม) มีอุปกรณ์การสอน
(บัตรภาพ บัตรคำ) มีเอกสารประกอบ

5.3 สรุปล หรือผลวิจัย
บุคคลหลาย ๆ ฝ่ายได้คัดค้านแบบเรียนชุดนี้ เพราะขัดต่อ
การสอนภาษาไทย และการผลิตแบบเรียนในราคาค่อนข้าง
แพงมาก

6. ระยะเวลา พ.ศ. 2500 - 2520

6.1 แนวการสอน

แบ่งเนื้อหาเป็นบทสั้น ๆ เนื้อหาไม่มากนัก แยกหนังสือออก เป็นเล่มย่อยอีก หันมาให้เรียนแจกลูก แจกคำ

6.2 สิ่งอำนวยความสะดวกแก่ครูผู้สอน

นอกจากจะมีหลักสูตร ประมวลการสอน คู่มือครูและอุปกรณ์ การสอน แล้วจะมีศึกษานิเทศก์เข้ามาฝึกอบรมหาช่วยครู ครูมี ความมั่นใจมากขึ้น

6.3 สรุป หรือผลวิจัย

ความรู้ภาษาไทยชั้น ป. 1 วิจัยได้ว่า มีความสามารถ ใช้ ภาษาไทยได้ก็ประมาณร้อยละ 37 ผู้ที่จบชั้น ป. 4 ประมาณ ร้อยละ 67 เท่านั้นที่อ่านออกเขียนได้และคิดเลขเป็น แบบ เรียนชุกนี้จึงจำเป็นต้องเปลี่ยนแปลง หรือปรับปรุงให้ดีกว่า เกิน

7. ระยะเวลา พ.ศ. 2521 - 2525

7.1 แนวการสอน

ให้อ่านเป็นคำเป็นประโยคก่อน แล้วให้ฝึกตามหลักภาษา

7.2 สิ่งอำนวยความสะดวกของครูผู้สอน

มีหลักสูตร มีคู่มือครู มีแผนการสอน กำหนดการสอน อบรม ครูผู้สอนก่อนใช้แบบเรียน

7.3 สรุป หรือผลการวิจัย

แผนการสอนมีเนื้อหามากเกินไป ครูสอนไม่ค่อยจะทัน และ ทำไม่ครบกิจกรรม

อภิปรายผล

1. การเปลี่ยนแปลงหนังสือแบบเรียนภาษาไทยเบื้องต้น

นับตั้งแต่สมเด็จพระยาคำรงราชานุภาพ ได้ทรงพบความบกพร่องของการสอนด้วยหนังสือแบบเรียนหลวง (มูลบทบรรพกิจ) ซึ่งเป็นแบบเรียนที่ใช้กฎเกณฑ์โบราณ คือ เรียนภาษาด้วยหู "ท่องซีไปตามเรื่อง ก ก ก ก ก ก, ข ข ข ฯลฯ แค่นี้ตัวก็ผิด..."¹ ทำให้พระองค์ทรงคิดแบบเรียนขึ้นใหม่ พยายามให้ง่ายและใช้เวลาเรียนไม่นานเกินไป ต่อมาก็มียังหนังสือแบบเรียนต่าง ๆ เกิดขึ้นโดยเลียนแบบของพระองค์ เช่น แบบเรียนไว แบบแรกเรียน แบบเรียนง่าย แบบเรียนใหม่ แบบเรียนเร็วใหม่ ฯลฯ แต่ละเล่มคู่มือก็บอกได้ว่ามีความประสงค์ให้ผู้เรียนเรียนรู้ได้ง่ายขึ้น และรวดเร็วขึ้น การเปลี่ยนแปลงหนังสือแบบเรียนนั้นสาเหตุคงจะมีอยู่ 2 ประการ คือ 1. แนวความคิดในการสอนเปลี่ยนไป 2. แบบเรียนนั้นใช้นานจนล้าสมัย² นับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2431 ถึง พ.ศ. 2525 จะเห็นว่ามีหนังสือที่ใช้เป็นแบบเรียนภาษาไทยเบื้องต้นสำหรับบังคับใช้อยู่ 4 เล่มด้วยกัน คือ

ก. แบบเรียนเร็ว ของกรมศึกษาธิการ สมเด็จพระยาคำรงราชานุภาพ ทรงเรียบเรียง ระยะเวลาที่ใช้ คือตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2431 ถึง 2479 เล่มนี้เรียบเรียงขึ้นเพื่อใช้แทนแบบเรียนชุดมูลบทบรรพกิจ ซึ่งใช้เวลาในการเรียนนานเกินไปและมีกฎเกณฑ์ยุ่งยากแก่ความเข้าใจ

ข. แบบเรียนเร็วใหม่ ของหลวงครูณกิจวิฑูร ระยะเวลาที่ใช้ คือ เล่ม 1 ตอนต้นตอนกลางและตอนปลาย ปี พ.ศ. 2480 ถึง พ.ศ. 2499 และเฉพาะเล่ม 1 ตอนกลางใช้เรียนชั้นประถมปีที่ 2 ปี พ.ศ. 2499 ถึง พ.ศ. 2521 หนังสือแบบเรียนชุดนี้ได้รับเลือกให้เป็นแบบเรียนบังคับใช้เพราะมีการประกาศใช้ หลักสูตร 2480 กระทรวงศึกษาธิการโดยกรมวิชาการเห็นว่า แบบเรียนชุดนี้สอดคล้องกับหลักสูตรฉบับนั้นมากกว่าชุดอื่น ๆ ในขณะนั้น เพราะภาษาก่อนข้างทันสมัยกว่าแบบเรียนเร็วที่สมเด็จพระยาคำรงราชานุภาพเรียบเรียง

¹ กระทรวงศึกษาธิการ, ประวัติการ หน้า 31 - 32

² สัมภาษณ์ สมพงษ์ พลเสสุรย์ 11 กรกฎาคม 2525

ค. แบบหัดอ่านหนังสือไทย ของพระวิภาชน์วิทยาลัย (สังข์ พุกกะเวส) ระยะเวลาที่ใช้ คือตั้งแต่ปี พ.ศ. 2499 ถึง 2520 เล่มนี้เรียบเรียงตั้งแต่ปี พ.ศ. 2464 แต่ได้ประกาศใช้เฉพาะถิ่น (มณฑลนครศรีธรรมราช) ที่ได้นำมาใช้ในปี พ.ศ. 2499 เป็นต้นมา เพราะเป็นช่วงสับสนของความคิดในการสอนภาษาไทยแบบอักษรวิธี (แบบเดิม) และแบบเบสิก (แบบใหม่) บุคคลทั่วไปยังมองเห็นว่าการสอนภาษาไทย "ยังไม่มีวิธีอื่นใดที่พิสูจน์ได้ว่าสอนให้เด็กอ่านหนังสือให้แตกฉาน เช่นเดียวกับวิธีที่เคยใช้มาเป็นเวลาช้านาน"¹ คณะกรรมการพิจารณาแบบเรียนของกระทรวงศึกษาธิการ จึงได้ขออนุญาตพระวิภาชน์วิทยาลัย นำแบบเรียนชุดนี้มาปรับปรุงใหม่ โครงการร่วมมือระหว่างรัฐบาลไทยและสหรัฐอเมริกา ได้ลงทุนผลิตเพื่อแจกจ่ายแก่นักเรียนประถมศึกษาทั่วประเทศ

ง. หนังสือเรียนภาษาไทย ของกรมวิชาการ ระยะเวลาที่ใช้คือ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2521 ถึงปัจจุบัน หนังสือแบบเรียนชุดนี้ จัดทำโดยคณะกรรมการที่กรมวิชาการแต่งตั้งขึ้น ชื่อคณะปฏิบัติงานร่างโครงการสอน คู่มือครู และจัดทำวัสดุแบบเรียนระดับประถมศึกษา เป็นแบบเรียนที่ผลิตขึ้นเพื่อให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของหลักสูตรปี พุทธศักราช 2521

2. อุปสรรคในการพัฒนารูปแบบของแบบเรียนภาษาไทยเบื้องต้นก็คือ การกำหนดราคาของแบบเรียนโดยเฉพาะระดับการศึกษาภาคบังคับ จะผลิตจำหน่ายในราคาสูง ๆ ไม่ได้ การผลิตให้มีคุณภาพก็ต้องมีการลงทุนสูง ครั้นจะให้รัฐลงทุนในการผลิตเพื่อแจกจ่ายก็ยิ่งทำได้ยาก เคยมีโครงการต่าง ๆ ตลอดจนโครงการที่ได้รับการช่วยเหลือจากองค์การต่างประเทศมาช่วยผลิตแบบเรียนที่มีคุณภาพดี แล้วมอบให้โรงเรียนเก็บรักษาไว้ให้นักเรียนยืมเรียน การใช้หนังสือของนักเรียนระดับประถมศึกษาชั้น ๆ นั้นมักจะไม่ทะนุถนอมหนังสือ เพียงใช้แค่ปีหนึ่งก็แทบจะไม่คงสภาพแล้ว จะให้ใช้ถึงรุ่นหลังต่อไปก็เกือบจะใช้การไม่ได้ ครั้นจะให้โรงเรียนเข้มงวดในด้านการเก็บรักษา ครูก็จะเก็บไว้ไม่ให้นักเรียนยืมเสียเลย ครูก็มักจะเก็บใส่ตู้ปิดกุญแจ ก็จะทำให้แบบเรียนนั้นไม่ถึงมือผู้เรียน ภาวะต่าง ๆ ก็ตกอยู่ที่ผู้ปกครองเป็นส่วนมาก ดังนั้นการผลิตแบบเรียนจะให้ดีเลิศจึงเป็นไปได้ยาก เคยมีการผลิตแบบเรียนที่ใช้เทคนิคในด้านการพิมพ์เข้าช่วย เช่น แบบเรียน ชุดบันไดก้าวหน้า ก็ถูกคัดค้านจากบุคคลหลายฝ่ายจนกลายเป็น

¹ กระทรวงศึกษาธิการ, กรมวิชาการ. การสอนภาษาไทยแก่เด็กแรกเรียน หน้า 1

ปัญหาระดับชาติ ดังนั้นรูปแบบของแบบเรียนระดับประถมศึกษาจึงไม่ก้าวหน้าเท่าที่ควร

นอกจากนี้ยังมีอีกสาเหตุหนึ่งที่เป็นอุปสรรคสำคัญของการพัฒนาแบบเรียนทั่วไป กล่าวคือ ความขัดแย้งด้านความคิดเห็นดังเราจะทราบได้ว่า มีการความวุ่นวายในการจัดทำหนังสือแบบเรียนมาแล้ว 2 ครั้ง ครั้งแรก เรื่องแบบเรียนชุดค้นคว้าก้าวหน้า มีความขัดแย้งกันระหว่างปลัดกระทรวงศึกษาธิการกับอธิบดีกรมวิชาการ ปัญหาได้ลุกลามจนกลายเป็นความขัดแย้งระหว่างสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรกับรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ เพราะไม่ต้องการให้เลิกระบบการสอนภาษาไทยแบบโบราณ และการลงทุนในการผลิตแบบเรียนสูงเกินไป และครั้งที่สอง เป็นการขัดแย้งระหว่างกระทรวงมหาดไทย โดยโรงพิมพ์ส่วนท้องถิ่นกับกระทรวงศึกษาธิการ โดยโรงพิมพ์คุรุสภา ในเรื่องลิขสิทธิ์ของการพิมพ์แบบเรียน ถึงขั้นมีการฟ้องร้องตั้งแต่ระดับอธิบดีลงมา ทำให้การผลิตแบบเรียนถูกผูกขาดโดยกรมวิชาการ และผลิตโดยโรงพิมพ์คุรุสภาเท่านั้น จึงไม่มีบริษัทและสำนักพิมพ์อื่นใดกล้าพิมพ์แบบเรียนภาษาไทย เบื้องต้นแข่งขันกรมวิชาการ

3. ลักษณะของแบบเรียนภาษาไทยเบื้องต้น

แบบเรียนนั้นเกิดขึ้นก่อนหลักสูตร ทำให้แบบเรียนมีบทบาทอยู่ 2 ประการ คือ ก่อนมีหลักสูตรใช้ แบบเรียนจะเป็นแม่บทในการจัดการเรียนการสอน เช่น แบบเรียนหลวง (มูลบทบรรพกิจ) แบบเรียนเร็ว เป็นแบบเรียนที่มีใช้ก่อนมีหลักสูตรทำให้หลักสูตรต้องทำให้สอดคล้องกับแบบเรียน และเมื่อประกาศใช้หลักสูตรปี พุทธศักราช 2480 ความสำคัญของหลักสูตรมีเพิ่มขึ้น ในเมื่อเนื้อหาของแบบเรียนเร็วไม่สอดคล้องกับหลักสูตรก็ให้ยกเลิกแบบเรียนเร็วไป หันมาใช้แบบเรียนเร็วใหม่แทน ในการประกาศใช้หลักสูตร 2503 กรมวิชาการก็ได้ผลิตแบบเรียนภาษาไทยตั้งแต่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ถึงชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 แต่ชั้นประถมปีที่ 1 และ 2 ใ้ได้รับปรุงมาแล้วพออนุโลมให้ใช้ได้ และการประกาศใช้หลักสูตร 2521 หลักสูตรมีความสำคัญมาก แบบเรียนทุกเล่มถูกยกเลิกไป แล้วตั้งคณะกรรมการผลิตแบบเรียนขึ้นใช้หมด เพื่อให้เป็นไปตามหลักสูตร ทำให้แบบเรียนจึงมีบทบาทเป็นเพียงส่วนประกอบของหลักสูตรเท่านั้น

ลักษณะเฉพาะของแบบเรียนภาษาไทยเบื้องต้นที่ยกมาวิจัยทั้ง 4 เล่ม จะเห็นว่า แต่ละเล่มมีลักษณะเด่นของตนเองอยู่มาก กล่าวคือ

ก. แบบเรียนเร็ว

แบบเรียนเร็วเป็นแบบเรียนที่ปฏิวัติการสอนภาษาไทยโดยแท้ พยายามหนีความยุ่งยากและซับซ้อนของลักษณะของแบบเรียนโบราณ ให้อ่านง่ายและเข้าใจ ซึ่งแต่เดิมเรียกตามภาษาบาลีสันสกฤต เช่น ก (กอ) ขอ (ขอ) ช (ชอ) ค (คอ) ฆ (ฆอ) ง (งอ) ฯลฯ มาเป็น ก (ไก) ข (ไข) ช (เข้า) ค (ควาย) ค (คอ) ฆ (ระฆัง) ง (งู) ฯลฯ เป็นต้น ได้ปรับปรุงมาตราสะกดจากแม่เอย (เดิม) ซึ่งใช้ตัวสะกดปนกันทั้ง ตัว ว และ ตัว ย ออกเป็นแม่เอย (ย สะกด) และ แม่ เอว (ว สะกด) ปรับปรุงการฝึกทุกชั้นตอน อ่านเขียนอย่างโบราณ " ก กา กี้ กี่ กุ้ กู เก้ แก่ ไก่ ไข่ โก้ เก้า ก่า กี่ หรือ กน กั้น กาน กั้น กั้น กั้น กั้น กุ่น กูน เกน เอ้ แกน แอ้ โคน ไข่ กอน ออ กวน วอ เกือน เอื้อ เกิน....."¹ มาใช้เป็นรูปตารางฝึก ใช้สระเปล้าผสมพยัญชนะ เช่น ำ ผสม ก เป็น เปลี่ยนเป็น ม เป็น มา ส เป็น สา ล เป็น ลา ฯลฯ เป็นต้น เปลี่ยนรูปแบบการเสนอเนื้อหาจากร้อยกรองมาเป็นร้อยแก้วธรรมดา และเคร่งครัดในการใช้เครื่องหมายวรรคตอน

ข. แบบเรียนเร็วใหม่

แบบเรียนเร็วใหม่หันไปยึดกฎเกณฑ์โบราณอีกครั้ง ให้อ่านทุกชั้นทุกตอนรวมทั้งคำที่ฝึกออกมาแล้วไม่มีความหมาย ซึ่งถูกวิพากษ์วิจารณ์จากหลายฝ่าย แต่บุพพัทธ์ นิมมานเหมินทร์² บอกว่า น่าจะคงไว้เพราะสามารถนำไปใช้กับคำคล้องจอง เสียงโคลงฉันท์กาพย์กลอน และเลียนแบบคำที่มาจากต่างประเทศ ลักษณะของแบบเรียนเร็วใหม่คือ ฝึกคำในรูปของตาราง ฝึกตามอักษร 3 หมู่ สลับกันไป และผันครบทุกตัวอักษร ให้อ่านคำที่เพราะและคล้องจองกัน เช่น แสงแดด มดแดง แมงป่อง ห้องร่อง หรือ ป้า ปะ ปู่ปู่จู้ นำภาพมาใช้แทนคำ เช่น อาสา อูกระจ่าง อู กา อู (รูปกระหะ) การใช้ ช ค ฎ ฏา ใ้หายไป สระ⁴ ใ้ อ เคียง แทรกเนื้อหาหน้าที่เลเมืองให้อ่าน

¹ พระยาอนุমানราชธนะ, "ฟื้นความหลัง" หน้า 237

² สัมภาษณ์ บุพพัทธ์ นิมมานเหมินทร์ ผู้อำนวยการโรงเรียนอนุบาลเชียงใหม่ สัมภาษณ์วันที่ 7 กรกฎาคม 2525

ก. แบบหัดอ่านหนังสือไทย

แบบหัดอ่านหนังสือไทยเป็นแบบเรียนที่คัดทอนเนื้อหาออกเป็นตอนย่อย ๆ ไม่มากเกินไป ง่ายแก่การจำ ในแต่ละบทให้เพียง 4 - 5 คำ เท่านั้น ให้เลืกออกเสียงสระ เช่น ก ำ กา แต่เดิมอ่านว่า กอ สระอา กา มาเป็น กอ อา กา ในแต่ละบทจะมีคำอธิบายสั้น ๆ แนะนำการสอนของครู หากคำที่มีความหมายมาให้อ่าน เช่น โก โก่อ้ โก่อ้ โก่อ้ โก่อ้ คาโก้ กะคาโก้ แก โก่อ้กะไร แต่บางทีก็มีนำคำภาษาอื่นมาให้เรียนเหมือนกัน เช่น กี่ ตั๋ว ี่ เจ้ลัว

ง. หนังสือเรียนภาษาไทย

หนังสือเรียนภาษาไทยเป็นหนังสือที่กำหนดจุดประสงค์เป็นหลักในการสอน เป็นหนังสือที่เรียบเรียงโดยคณะกรรมการและใช้คำที่ได้จากการวิจัย ทำให้มีความเชื่อมั่นพอสมควร จะเห็นว่าหนังสือนี้ไม่ได้ถือว่าเป็นแม่บทในการใช้จัดกิจกรรมการเรียนการสอน เพราะหลักสูตรใหม่ไม่จำเป็นต้องใช้หนังสือก็ได้¹ หนังสือเป็นส่วนประกอบเท่านั้น ลักษณะของแบบเรียนนี้ คือเป็นการผสมผสานระหว่างแนวการสอนแบบโบราณกับการสอนแบบใหม่ ให้เรียนคำก่อนแล้วจึงให้ฝึกกฎเกณฑ์ทางภาษา ผูกเรื่องเป็นตัวละครชุดเดียวกันทั้งเล่ม เลิกออกเสียงวรรณยุกต์ เช่น ขา ช่า ช้า แต่เดิมเคยอ่านว่า ขอ สระอา ขา ไม้เอก ช่า ไม้โท ช้า มาเป็น ขอ อา ขอ ำ ขา เอก ช่า ขา โท ช้า เริ่มใช้ภาษาพูด เช่น กัน เพื่อน แทนคำสรรพนาม

4. การใช้แบบเรียนภาษาไทยเบื้องต้น

ก. การใช้แบบเรียนภาษาไทยเบื้องต้น ระยะเวลาปี พ.ศ. 2431 - 2464

มีลักษณะดังนี้

1. ใช้แบบเรียนเป็นหลักในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน
2. แบ่งเนื้อหาการสอนไว้เป็นบทเป็นตอน
3. ให้ฝึกอ่านก่อนจะฝึกเขียน ไม่เน้นการท่องบ่น ให้ฝึกรูปตาราง
ไม่แจกลูกจนจบทุกกระบวนพหุยุชนะ

¹ ศิริ ศิริบุตร, ผู้อำนวยกาารศูนย์พัฒนาหนังสือ, สัมภาษณ์ 12 พฤษภาคม 2525

4. ไม่มีคู่มือแก่ครูผู้สอนโดยตรงนอกจากให้คำอธิบายแทรกบทเรียน
5. เริ่มมีการประเมินผล เรียกว่าการคาดคะเน โดยครูคอยวัดดูว่าความก้าวหน้าของนักเรียนแต่ละระดับ

ข. การใช้แบบเรียนภาษาไทยเบื้องต้น ระยะเวลา ปี พ.ศ. 2460 - 2479

มีลักษณะดังนี้

1. แบ่งชั้นเรียนแยกย่อยเพื่อเตรียมความพร้อม
2. จัดตาราง และคาบเวลาการเรียนในการสอน
3. หักให้นักเรียนช่วยเหลือซึ่งกันและกัน โดยให้ที่สอนน้อง เก่งสอนอ่อน
4. มีแบบเรียนให้ครูเลือกสอนหลายเล่ม
5. เริ่มมีอุปกรณ์การสอน เช่น นายบุญ อ่องละออ ให้นำหนังสือมาเป็นอุปกรณ์การสอน
6. เริ่มมีการขยายความคิดเห็นในการจัดการเรียนการสอน เช่น มีหนังสือครูไทยประจำบ้าน แบบช่วย (แบบเรียน) แบบแรกเรียน

ค. การใช้แบบเรียนภาษาไทยเบื้องต้น ระยะเวลา ปี พ.ศ. 2480 - 2493

มีลักษณะดังนี้

1. ผู้สอนมีโอกาสเลือกใช้แบบเรียนเพราะมีให้เลือกหลายเล่ม
2. เริ่มมีการจัดทำคู่มือการสอน (คู่มือสอนอ่านมาตรฐาน)
3. หันมาสนใจการเขียน โดยเฉพาะการคัดลายมือที่ถูกต้อง
4. โฉมหน้าแบบเรียนจะแทรกวิธีสอน และเชิงอรรถ เพื่อสะดวกแก่การสอนของครู
5. เริ่มเปิดโรงเรียนทดลองสอน (โรงเรียนมหานาค ของเจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี)
6. เริ่มมีการอบรมครูผู้สอนที่โรงเรียนบ้านสมเด็จเจ้าพระยา

ง. การใช้แบบเรียนภาษาไทยเบื้องต้น ระยะเวลา ปี พ.ศ. 2494 - 2502

มีลักษณะดังนี้

1. พยายามจะให้การสอนภาษาไทยเป็นรูปการสอนเชิงภาษาศาสตร์
ยึดหลักจิตวิทยา

2. มีโรงเรียนในและนอกโครงการ (โครงการส่งเสริมการศึกษา
ฉะเชิงเทรา) ใช้แบบเรียนเปรียบเทียบกัน
  3. มีการวิจัยหาคำพื้นฐานที่จะใช้ในการสร้างหนังสือแบบเรียน
  4. แบบเรียนจะเสนอเนื้อหาต่อเนื่องกันไปทีละเล่ม ไม่แบ่งบท เรียนไป
ตามความสามารถของผู้เรียน
  5. เริ่มใช้อุปกรณ์การสอนประกอบ การสอนของครู เช่น บัตรคำ
ภาพนิ่ง
  6. มีการสำรวจความคิดเห็นของผู้ใช้แบบเรียน
- จ. การใช้แบบเรียนภาษาไทยเบื้องต้น ระยะเวลา ปี พ.ศ. 2503 - 2520
1. ให้ความสนใจแก่ท้องถิ่น โดยให้แก่เขตการศึกษา ทำประมวลการ
สอนขึ้นใช้ และผลิตแบบเรียนท้องถิ่น
  2. ศึกษาวิเคราะห์มีบทบาทในการช่วยเหลือครูผู้สอนมาก ได้สร้างโครงการ
สอน คู่มือครูแจกจ่ายแก่โรงเรียนทั่วไป
  3. หนังสือแบบเรียนแต่ละเล่มจะแทรกคำอธิบายการใช้ให้แก่ครูผู้สอน
เพื่อง่ายแก่การสอนและเป็นไปตามความประสงค์ของผู้เรียบเรียง
  4. เริ่มมีการติดตามผลการเรียน โดยการวิจัย สภาพการรู้หนังสือของ
ผู้เรียน เพื่อนำมาปรับปรุงแบบเรียน
  5. แบบเรียนเริ่มลดบทบาทของตนเองลง โดยครูจะนำเทคนิคต่าง ๆ
มาช่วยจัดกิจกรรมการสอนภาษาไทย เช่น เพลงและเกมส์ ไม่ใช่
อ่านหนังสืออย่างเดียว
- ฉ. การใช้แบบเรียนภาษาไทยเบื้องต้น ระยะเวลา ปี พ.ศ. 2521 - 2525
1. ใช้แบบเรียนเป็นเพียงส่วนประกอบหนึ่งของการจัดกิจกรรมการเรียน
การสอน
  2. มีการแยกแบบเรียนเป็น 2 อย่าง คือ แบบเรียนสำหรับนักเรียน
(Student edition) และแบบเรียนสำหรับครู (Teacher
edition)
  3. มีสิ่งอำนวยความสะดวกแก่ผู้ใช้แบบเรียนมาก คือ แผนการสอน
คู่มือครู โครงการสอน กำหนดการสอน และอุปกรณ์การสอนครบครัน

4. ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน จะเป็นจุดประสงค์เป็นเกณฑ์ว่าสอนไปแล้วผู้เรียนจะได้อะไร
5. ส่งเสริมการศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติม นอกจากเนื้อหาในบทเรียน กล่าวคือ มีหนังสืออ่านประกอบ อ่านนอกเวลา และส่งเสริมให้โรงเรียนมีห้องสมุดให้นักเรียนได้ค้นคว้า

สรุปการใช้แบบเรียนภาษาไทยเบื้องต้น

การใช้หนังสือแบบเรียนภาษาไทยในระยะต้นนั้น ยึดแบบเรียนเป็นหลัก ในการเรียนการสอน ถือว่าแบบเรียนเป็นทุกสิ่งทุกอย่าง ทั้งหลักสูตร ประมวลการสอน และคู่มือ ในระยะหลัง แบบเรียนเริ่มลดความสำคัญลง เมื่อมีหลักสูตร มีคู่มือการสอน และอุปกรณ์การสอน นอกจากนี้ยังมีผู้ที่ช่วยให้การใช้แบบเรียนได้ตรงจุดประสงค์ให้มาก เช่น ศึกษานิเทศก์ วิทยากรฝึกอบรม ทำให้ทุกคนเข้าใจที่จะสอนภาษาไทยได้ดีขึ้น แบบเรียนจึงเป็นแค่ส่วนประกอบของการเรียนการสอนเท่านั้น

ข้อเสนอแนะเพื่อการปรับปรุง

1. ลักษณะของแบบเรียนต่อไป ไม่จำเป็นต้องจัดทำเป็นรูปเล่มอย่างหนังสือทั่วไป อาจจะเป็นแผ่น ๆ เก็บเข้าไว้เป็นตอน ๆ ซึ่งกรมวิชาการก็เสนอความคิดว่า "หนังสือเรียน อาจจะมีลักษณะเป็นเล่ม เป็นแผ่น หรือเป็นชุดก็ได้"¹ และองค์การศึกษาคณะครูสภา ได้จัดพิมพ์สมุดเป็นกระดาษเจาะรูจำหน่ายแก่นักเรียน การพิมพ์ต้องพิมพ์มีขนาดตัวอักษรเหมาะสมแก่สายตาเด็กแต่ละระดับ และมีภาพประกอบเป็นภาพพิมพ์สอดสีให้น่าอ่านมากขึ้น

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

¹ กระทรวงศึกษาธิการ, "แนวปฏิบัติการเกี่ยวกับการใช้การควบคุมการใช้หนังสือสำหรับเด็กนักเรียนในโรงเรียนประถมศึกษาและมัธยมศึกษา"

2. ความรับผิดชอบของรัฐ ในการจัดหาแบบเรียนให้แก่เด็กนักเรียนในโรงเรียนระดับการศึกษาภาคบังคับไม่ควรจะใช้หลักการที่ใช้กันอยู่ในปัจจุบันคือ ปีแรกของการประกาศใช้แบบเรียน แจกร้อยละ 100 ต่อไปลดลงไปเรื่อย ๆ ตามความเป็นจริงแล้วกระดาษของหนังสือที่แจกไปไม่คงทนพอที่จะใช้ได้หลายรุ่น หากจะแจกก็ควรแจกครบทุกคนและทุกปี

* 3. การใช้แบบเรียนภาษาไทยเบื้องต้น ต่อไปแบบเรียนน่าจะเป็นรูปเบ็ดเสร็จมากกว่า เพื่อให้ผู้เรียนสามารถใช้ได้ด้วยตนเองมากขึ้น ครูน่าจะเป็นเพียงผู้คอยให้คำปรึกษาแนะนำเท่านั้น นอกจากนี้ห้องสมุดโรงเรียนน่าจะมีหนังสือที่ส่งเสริมการเรียนรู้ภาษาไทยแก่เด็กแรกเรียนให้มากขึ้น หาหนังสือประเภทเด็กอ่านง่าย ๆ และสนุก ซึ่งมีภาพประกอบมาก ๆ และให้เนื้อหาพอสมควร

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย